

lun evliliğinde veli izni aranmayacağı ittifakla kabul edilmiştir. Hanefî ve Mâlikîler'e göre annesini evlendirme konusunda velâyet hakkı yönünden oğul babadan önce, Hanbelîler'e göre baba ve dededen sonra gelir. Şâfiîler'e göre bu durumda oğulun velâyet hakkı yoktur.

Baba ergenlik çağına ulaşmamış ve kendi geliri olmayan oğlunun nafakası ile yükümlüdür. Ergenlik çağına ulaşmış olsa da oğul kötürümlük gibi bir özür sebebiyle nafakasını temin edemiyorsa babanın nafaka yükümlülüğü devam eder. Ana babasının muhtaç olması halinde oğul da onlara nafaka ödemekle yükümlüdür. Birbirlerine bakmakla yükümlü oldukları için ana baba ile oğulun birbirlerine zekât vermesi câiz değildir.

Ana baba, evliliğin devamı süresince küçük çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini (hidâne) birlikte üstlenirler. Boşanma, ölüm vb. hallerde kural olarak küçüğün velâyeti babaya, hidânesi de anneye aittir. Ancak erkek ve kız çocuklarının hidâne süreleri birbirinden farklıdır. Mâlikîler dışındaki üç mezhepte hâkim kanaate göre oğulun bakımı yedi yaşına kadar anneye aittir. Mâlikîler'e göre bu hak bulûğa kadar devam eder. Hanefîler'e göre yedi yaşından sonra bulûğa kadar oğul babaya verilir. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre yedi yaşından sonra erkek çocuğa anne ve babasından birini seçme hakkı tanınır.

İslâm miras hukukuna göre oğul "binefsihî asabe" yakınlarından olup belirli hisse sahiplerinden (ashâbü'l-ferâiz) artakalan kısmı alır. Eğer tek başına mirasçı olursa terekenin hepsine sahip olur. Yanında erkek kardeşleri varsa terekeyi eşit biçimde paylaşırlar; kız ve erkek kardeşleri varsa terekeyi erkekler iki, kızlar bir hisse alarak bölüşürler. Oğulun mevcudiyeti baba ve dede dışındaki asabe ile zevi'l-erhâmın mirasçılığını engeller; annenin mirastaki payını üçte birden altıda bire, kocanın payını yarıdan dördte bire, zevcenin payını dördte birden sekizde bire indirir.

Yargılama hukukunda oğulu ilgilendiren en önemli hükümler şahitlik ve hâkimlik hususundadır. Fakihlerin çoğunluğuna göre ana baba ve oğul birbirleri için lehte şahitlik yapamazlar, ancak aleyhte şahitlik yapabilirler. Ayrıca hâkim oldukları takdirde birbirlerinin davalarına bakamazlar.

İslâm ceza hukukunda anne veya babasını öldüren oğula kısas cezasının uygulanacağı hususunda görüş birliği bulunmaktadır. Ancak oğlunu öldüren anne veya ba-

baya Mâlikî mezhebi dışındaki çoğunluğa göre kısas uygulanmaz. Mâlikîler'e göre öldürme kastının açık olduğu durumlarda ebeveyne de kısas uygulanır. Oğlunun malını çalan ebeveyne hırsızlık cezasının uygulanmayacağı hususunda görüş birliği vardır; ebeveyninin malını çalan oğula da bu cezanın uygulanmayacağı Mâlikîler dışındaki çoğunluk tarafından benimsenmiştir (ayrıca bk. EVLÂT).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-¹Arab, "bnv" md.; Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "bnv" md.; *el-Muvatta*ʿa, "Akziye", 20; Dârimî, "Nikâh", 41, "Ferâiz", 45; Buhârî, "Ferâiz", 18, 28, "Hudûd", 23; Müslim, "Rađâc", 36, 37; İbn Mâce, "Nikâh", 59; Ebû Dâvûd, "Talâk", 34; Tirmizî, "Rađâc", 8, "Ferâiz", 21; Nesâî, "Talâk", 48, 49, 84; Şâfiî, *el-²Um* (nşr. M. Zührî en-Neccâr), Beyrut 1393/1973, I, 66; IV, 82; V, 291; Sahnûn, *el-Müdevenne*, II, 354; Cessâs, *Ahkâmü'l-³Kurʿân* (Kamhâvî), V, 222; Şîrâzî, *el-Muhezzeb*, Kahire, ts. (Matbaatü'l-Halebî), s. 241, 242, 434-440; Serahsî, *el-Mebsût*, XXIX, 198; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-⁴Kurʿân* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1394/1974, III, 1505, 1506; Kâsânî, *Bedâi*ʿi, IV, 42; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Beyrut 1405/1985, VI, 165; VII, 84, 86; Kurtubî, *el-Câmî*ʿ, XIV, 118, 119; İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-fikhiyye*, [baskı yeri yok] (Dârü'l-fikr), s. 194; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, Kahire 1387/1959, V, 197; Bedreddin el-Aynî, *ʿUmdetü'l-kârî*, Kahire 1348, XI, 167-169; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-⁵kadîr* (Bulak), III, 313, 314; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), III, 28, 190, 612; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, Dimaşk 1409/1989, II, 191; "İbn", *EP* (İng.), III, 669-670; "İbn", *Mv.F*, I, 183; Âzertâş Âzernüş, "İbn", *DMBİ*, II, 605-607.

HASAN GÜLEÇ

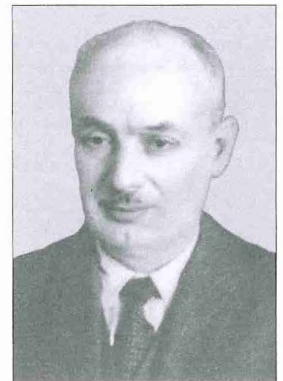
OĞUZ, Muhammet İhsan (1887-1991)

Nakşibendî - Hâlidî şeyhi.

19 Haziran 1887'de Kastamonu'da doğdu. Hattatlar diye bilinen bir aileye mensup olduğu için "Hattatzâde" lakabıyla tanındı. İlk tahsilini Deveci Sultan ve Yârabacı Hoca mahalle mekteplerinde gördükten sonra Kastamonu İdâdisi'ni ve Askerî Rüşdiyesi'ni, ardından Ziyâiyye Medresesi'ni bitirdi. Bu medresenin müderrislerinden eniştesi Ahmed Ziyâeddin Efendi'den ayrıca özel dersler aldı. Onun genç yaşta vefatı üzerine çalışmalarını tek başına sürdürerek çeşitli ilimlerde derinleşti. Posta ve Telgraf İdaresi'nde memuriyet hayatına başladı. Bir ara Galatasaray Mektebi Sultânisi'nde kâtiplik, askerî rüşdiyede hüsni hat ve Türkçe öğretmenliği yaptı. Askerî rüşdiyenin kapanmasından sonra tekrar Posta ve Telgraf İdaresi'ne geçti; burada muhabere memurluğundan baş-

müdürlüğe kadar çeşitli kademelerde görev yaptı ve 1938'de emekliye ayrıldı. Muhammet İhsan Oğuz 3 Ağustos 1991'de vefat etti ve Kastamonu'da defnedildi.

Muhammet İhsan, tasavvufî eğitim sürecini ve şeyhlerini *Ârifler Silsilesi* ile *Tasavvuf Yolunda Mânevî Cihad* isimli eserlerinde ayrıntılı biçimde anlatmıştır. On iki yaşında iken Ahmed Ziyâeddin'in babası, Ziyâiyye Medresesi müderrislerinden Nakşibendîyye şeyhi Hâce Muhammed Evliya'ya (Muhammed Hulûsi Efendi) intisap eden Oğuz, babasının da şeyhi olan bu zatın hac için gittiği Mekke'de 1902'de vefatına kadar üç yıl hizmetinde bulundu. Daha sonra Bursa Orhangazi'de oturan Nakşibendî şeyhi Şerefeddin Efendi'ye mürid oldu. Bu zatın da vefatı üzerine Nakşibendî olduğu söylenen bir başka şeyhe bağlandı. Birkaç yıl sonra bu zatın şeyhliğe ehil olmadığını anlayarak ondan ayrıldı. Ganizâde diye bilinen Tosyalı Nakşibendîyye şeyhi Mehmed Sâdık Efendi'ye intisap etti, ancak bu zat da altı ay sonra vefat etti. 1917 yılının mevlid kandilinde rüyasında kendisine Seyyid Ahmed Kürdî yazılı bir levha gösterildiğini ve onun kutbül-aktâb olduğunun belirtildiğini söyleyen Muhammed İhsan araştırmaları neticesinde bu zatın aslen Bağdatlı olan, Hâlid el-Bağdâdî'nin halifelerinden Ali es-Sebtî'nin yanında yetiştiğini, Çapağçur'da (Bingöl) doğduğunu için "Çapağçurî" ve "Kürdî", Hz. Hüseyin neslinden geldiği için "Hüseyinî" lakabıyla anıldığını ve Harput'ta yaşadığını öğrendiğini, 1918'de rüyasını da kaydedip gönderdiği mektubuna bir yıl sonra cevap geldiğini, bu tarihten vefat ettiği 1921 yılına kadar yazdığı mektuplara şeyhinin dokuz adet mektupla cevap verdiğini, bunlarda kaydedilen zikir tarifleri varlığıyla yüz yüze hiç görüşmeden seyrü sülûkü tamamladığını söyler (mektuplar ve icâzetnâmeler için bk. *Tasavvuf Yolunda Mânevî Cihad*, s. 31-97, 186-238). Mu-

Muhammet
İhsan Oğuz

hammet İhsan, Seyyid Ahmed Kürdî'nin vefatının ardından kutbül-gavs olarak tanımladığı Seyyid Muhammed Mestûr el-Üveysî'nin sohbetlerine katılarak kısa zamanda ondan da hilâfet aldığını, İmâm-ı Rabbânî'nin neslinde Muhammed Ma'sûm Müceddidî'den istifade edip onun bütün mânevî birikimini tevarüs ettiğini, son olarak da "yedinci müşdidim" dediği Hz. Peygamber'in ruhaniyeti vasıtasıyla 1941 yılından itibaren eğitildiğini ve bu tarihten sonra diğer bütün şeyhlerle irtibatının kesildiğini kaydetmektedir (*Ârifler Silsilesi*, IV, 209-229).

Muhammet İhsan Oğuz'un intisap ettiği şeyhlerden Şerefeddin Efendi ile icâzet aldığı Seyyid Ahmed Kürdî'nin tarikat silsileleri Nakşibendiyye-Hâlidîyye'nin kurucusu Hâlid el-Bağdâdî üzerinden, diğerleri ise Hâlid el-Bağdâdî'nin yer almadığı farklı silsilelerle Nakşibendiyye-Müceddidîyye'nin kurucusu İmâm-ı Rabbânî'ye ulaşmaktadır (silsileler için bk. a.g.e., VI, 210-227). Tarikat-ı Nakşibendiyye-i Müceddidîyye-i Ahseniyye (Tarikat-ı Ahseniyye) adını verdiği tarikatın kurucusu olduğunu söyleyen Oğuz, 1972 yılında kaleme aldığı *Mufasssal Mezheb-i Selef ve Mülahas Mezheb-i Selef* isimli eserlerinde Selefiyye mezhebiyle ilgili kaydettiği esasların aynı zamanda Ahseniyye tarikatının da temelini oluşturduğunu belirtir. Oğuz ayrıca 1983'te Nakşibendiyye-Müceddidîyye'nin evrâd ve ezkârında bazı değişiklikler yapmış ve bunu tarikatın evrâdı olarak belirlemiştir. Selefiyye'yi "sahâbenin, tâbiînin ve ilk üç asırda yetişen müctehid imamların yoluna girenler" diye tarif eden Oğuz, Mâtürîdîyye mezhebini Eş'ariyye'ye göre Selefiyye'ye daha yakın bulmaktadır. Oğuz, Selefiyye mezhebini en üstün yol olarak benimsemekle birlikte İbn Teymiyye ile İbn Kayyim el-Cevziyye'yi mutaassıp diye nitelendirip iyi niyetten yoksun olduklarını ileri sürmüş, *İnsandaki Cüz'î İrâde* adlı eserini onların bazı yanlış inanç ve

tutumlarına işaret etmek amacıyla kaleme aldığını söylemiştir.

Oğuz'un el aldığı bütün silsileler İmâm-ı Rabbânî'ye ulaştığı halde özellikle Muâviye b. Ebû Süfyan konusunda onun görüşlerine katılmadığı, böylece Nakşibendî-Müceddidî geleneğinin dışına çıktığı görülmektedir. *Saâdet Anahtarı* isimli eserinde (s. 268, 276-277) Muâviye ve taraftarlarının yaptıklarını sadece "ictihad hatası" olarak değerlendirmenin doğru olmayacağını belirten ve Muâviye hakkında ağır ifadeler kullanan Oğuz'un bu yaklaşımını, dönemin bir başka Nakşibendî şeyhi İlğazlı Hacı Baba diye bilinen Ahmed Abdusöğlü *Miftâhu's-şekâve* adıyla yazdığı eserde sert bir şekilde eleştirmiştir (Abdülkadiröğlü, s. 93-94). Oğuz ise bu husustaki görüşünü diğer bazı eserlerinde dile getirmeye devam etmiş, ayrıca kendisini eleştirenlere cevap vermiştir.

Muhammet İhsan Oğuz, İmâm-ı Rabbânî'nin temellendirdiği vahdet-i şühûd görüşünü vahdet-i vücûd anlayışını benimseyenlere karşı ısrarla savunmuş, 1919 yılında vahdet-i vücûd konusunu ortaya koymayı hedefleyen *İslâm Tasavvufunda Vahdet-i Vücûd* isimli eserini yazmıştır (İstanbul 1995). Ertesi yıl vahdet-i vücûdu savunan Ahmet Avni Konuk'la aralarında karşılıklı yazdıkları mektuplar çerçevesinde ciddi tartışmalar meydana gelmiştir. Beşi Oğuz'a, dördü Konuk'a ait olan mektuplar, Bayram Kusursuz tarafından İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'ndaki nüsha (Osman Ergin, nr. 1813) esas alınarak hazırlanan yüksek lisans tezinde yeni harflere aktarılmış ve değerlendirilmiştir (2003, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Eserleri. Muhammet İhsan Oğuz çalışmalarının bir listesini *Ârifler Silsilesi* adlı kitabının son cildinde kaydetmiştir (IV, 185-190, 391-396). Bu listede Türkçe doksan beş eser bulunmaktadır. Bunların çoğu tasavvuf, kelâm, fıkıh, tarih meselelerini ve önemli mutasavvıfların biyografilerini

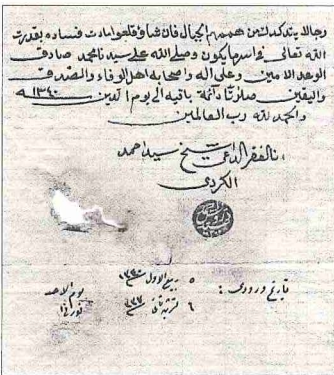
ihativa etmekle birlikte demokrasi, cumhuriyet, banka muameleleri vb. güncel konuları ele aldığı çalışmaları da vardır. Birçok eseri yeni harflere aktarılıp sadeleştirilerek yayımlanmıştır. Belli başlı eserleri şunlardır: 1. *Ârifler Silsilesi (Silsiletü'l-ârifin tezkiretû's-siddikîn)* (I-IV, İstanbul 1996-2003). Mensup olduğu Nakşibendiyye silsilesinde yer alan kendisiyle birlikte otuz üç zatın hayatını ve Nakşibendiyye tarikatı prensiplerini anlatır. 2. *Muhammed İhsan Oğuz'dan Mektuplar* (I-II, İstanbul 1994). Oğuz'un müridlerine ve bazı âlimlere yazdığı dinî tasavvufî nitelikteki mektuplardan 210 tanesini içerir. Mektupların kimlere yazıldığı belirtilmemiştir. 3. *Tasavvufun Öncüleri 12 Büyük Velî* (İstanbul 1994, 1997). 4. *İslâm Düşüncesinde 7 Önemli Konu* (İstanbul 1996). Fıkıh, kelâm ve tasavvufî ilgili bazı meseleler üzerinde durulmuştur. 5. *İslâm'da Kazâ ve Kader*. Eser, sonuna müellifin *Mülahas Kitabü'l-kazâ ve'l-kader* isimli küçük hacimli risâlesi de eklenerek yayımlanmıştır (İstanbul 1994). 6. *Şeriat-Tarikat Kavramları Zikir ve Tasavvuf Yolları*. Müellifin *Nûru'l-izâh* adlı eseriyle *Mebâhis-i Zikr ve Selâsil-i Turuk-ı Aliyye-i İslâmiyye* isimli eserlerinin bir arada basılmış şeklidir (İstanbul 1997). 7. *Saâdet Anahtarı* (İstanbul 1999). Eserde dinin mahiyeti, insanların dine olan ihtiyacı, inanç, amel ve ahlâk konuları üzerinde durulmuştur. 8. *Dünya ve Âhret Hayatı* (İstanbul 1994). 9. *İslâm'da Mübarek Günler ve Geceler* (İstanbul 1994). Oğuz'un çeşitli zamanlarda yazdığı küçük risâlelerden meydana gelmiştir. 10. *Mufasssal Mezheb-i Selef: Selefiyye Mezhebi İlk Müslümanları Örnek Alma Yolu* (İstanbul 2005).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed İhsan Oğuz, *Vesiletü'n-necât Mufasssal İlmihal*, İstanbul 1977, A. Kuyulu'nun "Müellifin Muhtasar Tercüme-i Hâli" başlıklı yazısı, s. III-VI; a.m.f., *Tasavvuf Yolunda Mânevî Cihad*, İstanbul 1993, s. 20-103, 178-238; a.m.f., *Sorular ve Cevaplar*, İstanbul 1995, s. 127, 130-131, 133, 145, 167; a.m.f., *Saâdet Anahtarı*, İstanbul 1999, s. 268-278, 536-544; a.m.f., *Ârifler Silsilesi (Silsiletü'l-ârifin tezkiretû's-siddikîn)*, İstanbul 2003, IV, 39-43, 183-190, 209-243, 391-396; a.m.f., *Mufasssal Mezheb-i Selef: Selefiyye Mezhebi İlk Müslümanları Örnek Alma Yolu*, İstanbul 2005, tür.yer.; Mustafa Bayburtlu, "Muhammed İhsan Oğuz", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, İstanbul 1996, X, 319-326; Mustafa Kara, *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, İstanbul 2002, s. 451-452; Abdülkerim Abdülkadiröğlü, *Şeyh Ahmed Abdusöğlü (İlğazlı Hacı Baba)*, Ankara 2004, s. 93-106.

ABDURRAHMAN MEMİŞ

Muhammet İhsan Oğuz'a Seyyid Ahmed Capakçuri tarafından verilen icâzetnâmeninin ilk ve son sayfaları (Oğuz Vakfı Arşivi)